

s narodnim pjesmama drugih naroda. Vidi se kako je neka tematika rasprostranjena po čitavoj Evropi sve do Balkana. Osim bibliografskih podataka za objavljenu varijantu, autorica upućuje i na druge štampane i rukopisne primjerke i navodi literaturu o dotičnoj pjesmi. Na kraju knjige — po običaju Rowohlt-izdanja — autorica govori općenito o baladama, tj. o njihovom postanku, njihovoj formi kao epsko-dramatskoj pjesmi s liričnim refrenom i njihovu značenju u Skandinaviji srednjega vijeka. Zatim se pod naslovom »Bibliografija« nabrajaju različita skandinavska izdanja balada, prijevodi na njemački jezik i rasprave o njima. Šteta što nisu — barem kao dodatak — objavljene i melodije, jer bi u mnogim slučajevima ili potvrdile rezultate tekstovne analize ili bi na osnovu njih mogli korigirati, odnosno dopuniti neke tvrdnje. Činjenica što se još danas promatra neka vrsta narodne poezije samo s tekstovnog gledišta, a ne u funkcionalnoj i formalnoj potpunosti, predstavlja nedostatak tog inače lijepog i značajnog izdanja.

Zmaga Kumer

NARODNYE BALLADY. Vstupitel'naja stat'ja, podgotovka teksta i pramečanja D. M. BALASOVA. Sovetskij pisatel', Moskva—Leningrad 1963.

Ova izvrsna antologijska zbirka ruskih narodnih balada pojavila se u trenutku aktivno probuđenoga svestranog interesa za problematiku do nedavna zanemarene narodne balade slavenskih naroda (od sovjetskih istraživača posvećuju joj posebnu pažnju P. V. Lintur, B. N. Putilov, N. I. Kravcov, te dakako i autor naše zbirke; značajni referati o baladama održani su na V međunarodnom slavističkom kongresu i objavljeni u prigodnim izdanjima, a rasprave sovjetskih autora o problemima slavenske balade objavljene su u zbornicima »Russkij folklor« tom VIII; »Učene zapiski Instituta slavanovedenija« t. XXVIII; »Voprosy literatury i narodnogo tvorčestva«, Petrozavodsk 1962. i dr.).

Balašovljeva zbirka koja, osim tekstova, sadrži uvodnu raspravu, opsežne bibliografske napomene i tumač nepoznatih riječi, uspjela je da bude podjednako privlačna antologija čitaocu — nestručnjaku prijemljivom za vrijednosti narodne poezije, kao i stručnjaku istraživaču, bogat dragocjenim informacijama.

Nama jugoslavenskim čitaocima, naviklim na drukčiju fakturu naše narodne pjesme i naših balada, djeluju ove pjesme ritmom svoga tonskoga nepravilnog stiha, čudnim arhaizmima, množnom i lakoćom neočekivanih deminutiva, zvučnom igrom riječi, bizarnom starodrevnošću motiva — neobično i privlačno; utoliko više i neobičnije što u svojoj različenosti otkrivamo ipak ujedno i neporecive zajedničke orbe, čas tematske a čas u onim tko zna kako starim formulama. Takva je, npr., tematska sličnost u motivu o djevojci udatoj za razbojnika koja, perući mužu krvave košulje, naiđe na košulju svoga brata; pa u pjesmi o dvoje rodaka, djevojci i mladiću, neudžno oklevetanih zbog nedozvoljene ljubavi i pogubljenih; o sestri koja zbog ljubavnika ubije brata; o mladiću kome svi osim njegove mlade žene uskrate da ga otkupe iz ropstva (u nas, naprotiv, treba djevojku iskupiti); pa cijeli kompleks pjesama o prepoznavanju najbližih rodaka, osobito brata i sestre, pod čudnim okolnostima u tuđinskom ropstvu, vezano često s motivom incesta; o prevarnoj otmici djevojke na brodu; o djevojci ukletoj u biljku itd. Zajedničke formule nalazimo u pjesmama gdje junak umirući moli svoje drugove da mu kraj groba postave sablju, konja i koplje ili što slično kao spomen budućim prolažnicima; ili pretkazivanje drage osobe da će se vratiti kada izraste neki nemogući plod (npr. kada nikne pijesak); amo pripada i znamenita formula o dvije biljke što izrastu na grobovima nesudjenih ljubavnika i dr.

U uvodnoj raspravi autor nastoji odrediti obilježja ruske narodne balade kao posebne vrste, različite od bilina ili lirskih pjesama, i čini to s temeljitim poznavanjem predmeta i razumijevanjem za probleme stila, slobodan od težnje za krutim shematskim definicijama. Balada je, po njegovu mišljenju, epska (pripovjedna) pjesma izrazito dramskoga karaktera. U središtu njezine pažnje redovito je sudbina čovjeka pojedinca pa se jedino kroz to žarište u baladi očituju ona društvena, etička, povijesna ili filozofska pitanja. Kompozicija se odlikuje »usredotočenjem na jedan konflikt, sažetošću, skokovitim izlaganjem, obiljem dijaloga, ponavljanjima uz dramsku gradaciju«. Skraćivanja teksta ne umanjuju ljepotu balade, čak na-

protiv. Među njezina obilježja ide, uz ostalo, i smisao za simboliku i zagonetno. Autor zastupa, po našem shvaćanju vrlo tačno mišljenje — različito od mišljenja mnogih drugih interpretatora narodnih balada — da prehistorijska starost pojedinih motiva u baladama (npr. o incestu, o pretvaranju čovjeka u drvo, o čudesnom prijelazu rijeke itd.) ne svjedoči o starosti same balade, jer su ti motivi mogli i sekundarno ući u tekst kao već poznato vjerovanje, predaja, poetska shema; ili pak svojim realnim životnim smislom, i pored prividne sličnosti, ti motivi u više slučajeva i nemaju veze s tim dalekim izvorima.

Pisac je razvrstao balade u ove skupine: balade o obiteljskom životu; balade o društvenom životu; povijesne balade; satirične i komične balade; nove balade. Ne možemo se u ovom kratkom osvrtu upustiti u bliže i cjelovito razmatranje tih vrlo zanimljivih skupina, kao ni prekrasnih tekstova što ih one obuhvaćaju, pa se ograničujemo samo na dvije-tri napomene; na upozorenje na one izvanredne primjere starih balada što se prepeću sa starom ruskom književnošću; npr. na baladu o »Gorju«, utjelovljenoj čovjekovoj nevolji, među baladama o društvenom životu, za koju je autor s pravom rekao da joj je kompozicija »koliko priprosta, toliko i genijalna«, ili na one čudne balade s prikazima fantastičnih životinja koje kao da su izrasle iz srednjovjekovnih crnamenata i reljefa.

Skupina satiričnih i komičnih balada odudara prilično od ostalih pjesama u knjizi i pitanje je da li im je uopće među baladama mjesto. To su najvećim dijelom parodije, stihovane basne, novele u stihu i sl. Kao kriterij za njihovo unošenje među balade uzima autor dramatičnost kompozicije, no smatram da to samo nije još dovoljno mjerilo, premda je veoma važno, te ne bi trebalo zanemariti ni okosnicu balade iz autorove vlastite definicije: sudbinu čovjeka pojedinca. Uz to baš ti spomenuti siže najvećim dijelom potječu iz međunarodnoga pripovjedačkog repertoara, što je trebalo u bilješci navesti (npr. uz pjesmu »Duren«; ili uz pjesmu o prevarenom mužu Terentiju kojoj autor nalazi porijeklo u starom Novgorodu, što može doduše imati svoje lokalno značenje, ali je tu prvenstveno u pitanju opće prošireni međunarodni siže, poznat po monografiji W. Andersona o starom Hildebrantu).

Vrijeme historijskog života i cvata ruske narodne balade bilo bi, prema autorovim istraživanjima, razdoblje od XIII—XVIII st. U XVIII i XIX st. ne samo da ne nastaju više nove balade u klasičnom stilu nego se i one stare kvare, zaboravljaju i nestaju iz pamćenja. Potkraj XIX st. starinska je balada općenito veoma rijetka vrsta. Kada bi ti autorovi navodi bili baš sasvim ili približno tačni, divna ova antologija ne bi se mogla sastaviti: većina pjesama, naime, kako se lijepo vidi iz autorovih napomena, zapisana je već u XIX a nerijetko i u XX stoljeću.

Zadnji odjeljak knjige obuhvaća nove balade: rimovane, često pijeve pjesme nastale pretežno pod utjecajem romantične literature; te pjesme dolaze na smjenu klasičnoj narodnoj baladi. Umjetnički je njihov pad očigledan; autor vrlo fino analizira pojavu tih pjesama, koje je s pravom unio u zbirku jer su one ipak, nema sumnje, oblik novijeg postojanja folklorne balade. Među tim pjesmama nalazimo i Puškinove i Ljermontovljeve stihove (Čornaja šal', Tamara), kao i one balade koje su u novije vrijeme došle do nas putem filma (Brodjaga, Kočegar), te, napokon, i znamenitu popijevku »Volga, Volga« (Iz-za ostrva na strežen').

Maja Bošković-Stulli

VUK STEF. KARADŽIĆ, O SRPSKOJ NARODNOJ POEZIJI. Za štampu priredio i predgovor napisao BORIVOJE MARINKOVIĆ. Prosveta, Beograd 1964.

U protekloj jubilarnoj Vukovoj godini, u kojoj, na žalost, još nisu počela izlaziti kritički priredena Vukova sabrana djela, publiciran je ipak priličan broj knjiga posvećenih Vukovim Karadžiću. Uz najvažniju i najinteresantniju knjigu među svim tim jubilarnim izdanjima, kojoj je autor Miodrag Popović (Vuk Stef. Karadžić, 1787—1864, Nolit, Beograd 1964) i koja izaziva veoma raznolike sudove, a za sada još čeka svoju ozbiljnu kritičku ocjenu, publicirano je i nekoliko knjiga s izborima iz različitih Vukovih djela. O takvoj je jednoj knjizi riječ u ovom prikazu. Vukovi tekstovi, sabrani u toj knjizi, imaju — prema pogovoru — »principijelan značaj po tome što sadrže suštinu Vukovih pogleda na naše narodno pesništvo«. Autor knjige kazuje u pogovoru kako nije teško »teorijskim uopštavanjima obuhvatiti

osnovu Vukove koncepcije mnogobrojnih pitanja iz ove oblasti, jer je »osnovne vidove vlastitih izučavanja Vuk... izneo uglavnom jasno i bez ikakve rezerve«. Dodaje se da u nekim Vukovim napisima ima ponegdje i kontradiktornih tvrdjenja, netačnih generalizacija, mjestimičnih nedostataka erudicije, pomanjkanja zaključaka i obrazloženih sudova i sl., što se, međutim, može objasniti namjenom pojedinih napisa i vremenom njihova postanka, »kad je nauka o našem narodnom pisanstvu bila tek u svojoj prvoj fazi razvitka« — kako autor tačno zaključuje.

Kao predgovor objavljuje se informativan i dobro napisan članak »Prva interresovanja Vuka Karadžića za srpske narodne pesme«.

Najveći i osnovni dio knjige ispunjen je Vukovim tekstovima. Tu su na okupu svi njegovi predgovori izdanjima narodnih pjesama i napomene uz pojedine pjesme, najave njegovih zbirki, posvete, polemike, recenzije, posebni članci o narodnim pjesmama, članci o junacima, o hajducima, članci iz »Rječnika«, izbor iz korespondencije i dr. Na okupu su tekstovi koji će pri svakom prelistavanju i ponovnom čitanju, premda su znalcu naše narodne poezije većim dijelom već poznati, skrenuti svakij put iznova pažnju na ovo ili ono dotle nezapaženo Vukovo gledište ili neprijemljivi podatak. Ujedno će knjiga stručnjaku poslužiti kao praktičan priručnik s okupljenim Vukovim člancima koji su inače rasuti u mnoštvu izdanja — da mu prištedi traganje i odlazak u biblioteku radi kakva pojedinačnog navoda.

Knjiga će, nema sumnje, poslužiti i kao podloga za teorijska uopćavanja, za valorizaciju Vukovih pogleda na našu narodnu poeziju — o čemu se načelno govori u pogovoru. Ali je tu valorizaciju obavezno trebala već ova knjiga sadržavati. Vukovi tekstovi, naime, ipak ne govore tako jasno sami o sebi kao što je u pogovoru rečeno. Čitalac koji nije sam istraživač i specijalizirani poznavalac (a upravo njemu su takvi izbori prvenstveno namijenjeni) teško će se snaći u mnoštvu tekstova bez posebne unutarnje organizacije po načinu grupiranja; u svim onim povijesnim, prosječnome čitaocu nejasnim kontekstima koji se odnose na Vukovo vrijeme i njegove lične prilike; u fragmentarnim izvacima; u izdvojenim Vukovim komentarima uz pjesme kojih u knjizi nema; u primjerima što se samo periferno ili čak i nikako ne odnose na narodne pjesme (npr. tekstovi predaja i opisi običaja — osobito u člancima iz Rječnika). Tek uz jedan opći sintetičan pogled na sadržane Vukove tekstove bila bi ova knjiga istinski korisna čitaocu iz širih krugova. A uz pretpostavku da je taj pogled originalan rezultat vlastitih traganja — što se od Marinkovića bez rezerve može očekivati — knjiga bi bila značajna i za stručnjake.

Iz prethodnoga našeg izlaganja proizlazi još jedno otvoreno pitanje: kriterij odabiranja građe. Trebalo se ograničiti na one priloge koji zaista sadrže Vukove poglede na narodnu poeziju, a izostaviti primjere što govore o popratnim okolnostima pojedinih izdanja, objašnjavaju imena junaka, kazuju prozne narodne predaje i sl. Ili je primijenjene kriterije trebalo bar obrazložiti.

Napokon, još jedna zamjerka: Vuk je svoje zbirke, u poznatim povijesnim okolnostima, za koje mi danas, ukoliko nismo suviše skučeni i uskogrudni, možemo imati razumijevanja, objavio pod imenom srpskih pjesama, premda su pjesme priličnim dijelom bile i hrvatske. Razumljivo je da se njegove zbirke i danas izdaju pod svojim klasičnim imenom. No nije opravdano da današnji autori sami u svojim tekstovima narodnu poeziju i prozu iz Vukovih zbirki i članaka nazivaju samo srpskom, pogotovo ako istovremeno, kao npr. u ovoj knjizi, donose i zapise s Velebita i iz Dalmacije (poimence Sinja, Lovreća, Kaštela, Dubrovnika itd.), kao i Vukove napomene o bugarskim (zapravo tačnije pirinskomakedonskim) narodnim pjesmama.

Marinkovićeva knjiga, gledana u cjelini, nije ispunila sva očekivanja što ih je izvrsna zamisao jednoga takvog izdanja obećavala, ali će ipak vrlo korisno poslužiti. Knjizi je dodan i bibliografski pregled Vukovih pjevača koji će, premda nije sasvim potpun, biti također od koristi istraživačima.

Maja Bošković-Stulli

DO NEBA DRVO. Hrvatske narodne pripovijetke iz Vojvodine. Sakupio i obradio BALINT VUJKOV. Osvit, Subotica 1963.

Balint Vujkov objavio je prije ove knjige već pet posebnih zbirki bunjevačkih i vojvodanskih narodnih pripovijedaka prema svojim vlastitim zapisima (te zbirke, kao i ostale autorove publikacije, citiraju se u ovim dvjema njegovim knjigama: Šaljive hrvatske narodne pripovijetke (bunjevačke), Subotica 1958; Hrvatske narodne

pripovijetke iz Vojvodine, Subotica 1960). Dodamo li da se broj stranica njegovih objavljenih pripovijedaka približava broju 2.000 i da one potječu iz osebnije, za istraživača veoma zanimljive bunjevačke sredine, te da ih je u razdoblju od otprilike tri decenija skupljao domaći sin, zaljubljen u svoj zavčaj i izvrstan poznavalac njegova života — naš će stručni interes za te zbirke znatnije porasti.

U pogovoru zbirci »Do neba drvo« izlaže autor svoje poglede o tome kako treba skupljati narodne pripovijetke. Budući da su ti pogledi ključ za potpunije razumijevanje njegovih tekstova, mi ćemo ih djelomice citirati. Skupljač mora »probrati, sintetizirati, objediniti, adekvatno tipizirati materiju... izvući oplemenjenu materiju...«. On treba »da pronade najprikladnijeg pripovijedača ili ukoliko se tokom vremena ta grada rasitnila, dijelom zamaglila, izgubila pojedine kamičke sjajnog mozaika — da sve to potraga, provjeri i opet salije u skladnu cjelinu«. Skupljaču je to ne samo pravo nego i obaveza, inače se izvrgava opasnosti »da postane običan zapisivač, naturalistički arhivar možda lošeg pripovijedanja«.

Nema potrebe da se sada teoretski raspravlja o opravdanosti tih teza i o piščevim iluzijama prema kojima je skupljaču moguće vremenom rasitnjenu i zamagljenu građu saliti ponovo u skladnu cjelinu, sintetizirati je, tipizirati itd. Shvaćanja koja su u prošleme stoljeću, u danima početaka folkloristike, bila razumljiva i jedino moguća, a sada su dio historije te znanosti, nisu ovom zgodom toliko važna sama po sebi. No obratimo li se tekstovima zbirke, nećemo ih moći mimoći.

Čitajući pripovijetke Vujkovljevih zbirki, poznavalac narodnih pripovijedaka osjeća stalno žaljenje i nemoć pred tim »sintetiziranim, tipiziranim i ponovo salivenim cjelinama« koje su zamaglile autentičnu pripovijetku, onu koju Vujkov na bunjevačkom području svestrano pozna, godinama se njome bavi, ali na žalost zbog svojih koncepcija o skupljačevim zadacima nije o njoj dao ono svjedočanstvo koje je bilo u njegovim rukama.

Zapravo, i na sreću, među tim pripovijetkama postoje velike razlike. Od onih što djeluju kao da su literatura, prvenstveno dugačkih bajki (za koje je M. Stojković u svome inače pohvalnom prikazu u Zborniku za nar. život i običaje knj. 40, 1962, napisao da su »često razvučene, prenatrpane, katkad i do dosade, preduge, kao što su duge i široke bunjevačke ravnice... , nikad dosta nevjerovatne i nemoguće«, uz »svakojake epizode, pretvorbe, hiperbole«) pa do kraćih šaljivih pripovijedaka koje u znatnom dijelu primjera djeluju mnogo autentičnije. U ovoj najnovijoj zbirci prevladavaju ove druge, i to je dobro. Podjela se, međutim, ne može izvršiti tako mehanički. Autorove intervencije postoje očito i u jednim i u drugim slučajevima, samo što nisu svuda jednake. Prije svega — i same čudesne bajke razlikuju se među sobom. Vujkov, koji je inače i sam pisac, ima razvijen smisao za realistične detalje, za crtanje sredine i socijalnih odnosa, za jedri i pomalo grubi seljački humor, što se u šaljivim pripovijetkama susreće inače također, pa ako pisac štogod sam doda i ako ne pretjera u tome, onda se to ne osjeća uvijek kao veća smetnja; ali je sasvim drukčiji slučaj s bajkama — koje imaju svoj stil i svoje zakone oblikovanja (sa specifičnim načinima očitovanja i realnih životnih prilika). Kada se u čudesnim bajkama, od kojih neke u ovoj knjizi obuhvaćaju čak više od 40 stranica, iznose veoma opširne i razvučene žanr-sličice i rezonatorska razmatranja o životu, onda oni zvuče »falš« (bez obzira na to potječu li od autora zbirke ili možda djelomice od kojega pripovijedača već veoma dalekog od tradicije i pravoga stila bajke — što mi ne možemo s potpunom sigurnošću razlučiti u svakome pojedinom slučaju). Uz to su neke od tih bajki takve da ni po tipu ne odgovaraju tradicionalnim sižeima, nego gomilaju fantastične epizode u n'čim nesputanoj igri fabuliranja, pa u njima samo likovi zmajeva, vila itd. podsjećaju na narodnu bajku (takva je, npr., priča br. 22. Zmajevska krv). U drugima su motivi tradicionalne bajke vidljivi, ali utopljeni u sasvim slobodnoj fabuli (npr. br. 28. Zapečko i br. 121. Do neba drvo). U trećim primjerima siže je u glavnim obrisima vjeran tradiciji, ali stil i pojediniosti nisu (npr. br. 42. Dica zlatne kose).

Novelističke i šaljive pripovijetke u zbirci ili bar priličan njihov dio mnogo su bliži onim narodnim pripovijetkama koje inače poznamo, a neki su tekstovi u zbirci čak veoma dobri — jednostavni, izvorni, svježi i neopterećeni razvučenim razmatranjima (npr. priče P. Gajdasića, Marije Fratić, Antone Pekanović i još neke). Znatan je broj i takvih šaljivih priča u knjizi kojima siže nije tradicionalan, nego su potekle iz kakve lokalne životne zgrade; one su mahom veoma dobre, kazuju